

KAITSTUD DOKTORITÖÖD

24. jaanuaril 2022 kaitses Merlin Kirikal Tallinna Ülikooli humanitaarteaduste instituudis doktoritöö „Olin lahti murdunud elule”: modernse soo ja keha kujutamine Johannes Semperi Teise maailmasõja eelses loomingu”. Doktoritöö juhendaja oli Eesti Teaduste Akadeemia Underi ja Tuglase Kirjanduskeskuse vanemteadur Mirjam Hinrikus, oponendid Underi ja Tuglase Kirjanduskeskuse direktor ja Tallinna Ülikooli vanemteadur, akadeemik Jaan Undusk ning Tartu Ülikooli professor Raili Marling.

Doktoritöö uurib Johannes Semperi 1910.–1930. aastate proosa- ja esseeloomet värskest vaatenurgast. Töö eesmärk oli taasavada arutelu Semperi kompleksse loomingu ja selle kontekstide üle, teha soo- ja kehapõhiseid üldistusi tollase kiirelt moderniseeruva kultuuri kohta ning proovida muuta dekadentlik ja modernistlik kirjandus tänapäeva lugejale aktuaalseks, juhtides tähelepanu selle mitmekihilisusele.

Semperi autorifiguur ja tekstid on eesti kultuurimällu jäädvustunud konfliktisel moel, seda nii esteetilistel kui ka poliitilistel põhjustel. Viimaste all peab Kirikal silmas Semperi loomingu sagedast tõlgendamist liigkeeruka ja võõrapärasena ning ka tema koostööd nõukogude võimuga alates 1940. aasta suvest, mille järel ta eesti kirjanduse jaoks midagi kaalukat enam ei loonud. Uurimus näitab ka, kuidas Sem-

per ja tema aatekaaslased taaskasutavad Euroopa modernses kultuuriruumis levinud teemasid, müüte, vihjeid ja karakteritüüpe ning astuvad polüloogi teiste hulgas Isadora Duncani, Henri Bergsoni, Friedrich Nietzsche ja Otto Weiningeri loomingu, aga ka näiteks Ado Vabbe, Friedebert Tuglase ja Adamson-Ericu töödega.

Doktoritöö taust on feministlik ja sootundlik, sest Semperi loomingu on – sarnaselt näiteks A. H. Tammsaare ja Tuglasega – eriti rikas sooerinevuse konstrueerimise ning moderniseeruvate „naiselikkuste” ja „mehelikkuste” esitamise poolest. Samuti torkab silma naisõiguluse ja misogüünia vastuoluline põimumine.

Meesautorikujuna teeb Semper eesti kirjandusloos pretsedenditu lükke: ta valib „Ellinori” keskseks minategelaseks ja sündmuste teravmeelseks ainuvahendajaks naiskarakterit. Liikuva süžee, värvikate karakterite ning modernse naise perspektiivi tõttu on raske leida 1920. ja 1930. aastate eesti meeskirjandusest „Ellinorile” midagi pisutki sarnanevat. Niimoodi painutab doktoritöö ka feministliku kirjandusuurimuse dogmasid, mis sageli rõhutavad naiskirjanike loome eelisuurimise vajadust. Niisiis tegeleb lisaks tollastele olulistele naisautoritele (Betti Alver, Marie Under, Reed Morn, Leida Kibuviits, Aino Kallas) naisteovõime ja -identiteedi küsimustega selgelt ka Johannes Semper. (<https://www.etera.ee/zoom/178503/view?page=1&p=separate&search=anne%20randv%C3%A4li&tool=search>)